

Koopman Jan Zwan (en eilander van nature)

*Koopman, zeeman, orgelman,
eilander. „Niet zozeer Texelaar,
als wel eilander.” Hij kwam
als J. Zwaan naar Texel, nadat
hij heel de wereld had gezien.*

*Toch at hij pas onlangs, op
zijn 85e verjaardag, voor het
eerst oesters. „’t Kwam er
gewoon nooit van.” Zelfs in de*

States loopt hij op klompen.

Jan (van de sneeuwklakjes)

*Zwan: „Ik heb mezelf niet
gemaakt, anders was ik nóg*

knapper geweest.”

Hij is een 'jongen van de gestampte pot', zoals hij zelf zegt: „Tegenwoordig hoor ik: alles staat op een floppy. Nou, je kan tegen mij even goed zeggen dat 't op een krokodil staat, dan kan ik 't ook niet lezen.” In zijn tuin staat een oude boet, die hij met juthout weer heeft opgeknapt voor minder geld dan waarvoor hij gesloopt had moeten worden. Terwijl hij driftig door oreert, poseert hij ervoor. Jan Zwan hoef je geen vragen te stellen: ook verteller is hij van nature. Hij roert zelf alle onderwerpen aan die hem deze ochtend bezig houden. Maar het had net zo goed ergens anders over kunnen gaan. Want leven en werken van Jan Zwan hebben vele gezichten. Rode draad is de eigengeleidheid van een naar eigen zeggen gelukkig man, die altijd heeft gedaan wat-ie graag wou.

Jan Zwan zit in zijn tuinhuis aan de Koogerweg even buiten Den Burg. Voor ik goed en wel binnen ben is hij al zo druk pratende dat hij per ongeluk slechts een bodempje koffie in mijn kop schenkt.

„Oh, je hebt een hoerenbakkie. Zo noemen we dat.” Gauw schenkt hij bij. Zijn ogen schieten alle kanten op, om me dan weer uiterst pienter op te nemen vanonder de dikke, als draperieën neerhangende oogleden. Zijn betoog doorspekt hij met bedragen: dubbeltjes vroeger, guldens nu. Want hij is en blijft koopman. „Ze zeggen wel: vroeger kreeg je alles voor niks. Maar als je toen een molen had moest je windrechten betalen.”

R I O

Jan werd in 1922 in Zaandam geboren. Als jongetje deed hij hoodschappen voor de scheepvaart. Viste been voor de honden uit de sloot, want daar werden knopen van gemaakt. En zelf moest hij en zou hij ook wat van de wereld zien. Jan ging naar zee. „Ik wilde het liefst geen tweede keer in dezelfde haven komen. Altijd was ik weer op zoek naar dat gevoel van het platteland. Want daar speelt het werkelijke leven zich af. Dat eilandgevoel ja. En met zestien jaar liep ik door Rio de Janeiro te wandelen.” Tijdens de oorlog kwam de Zaan-kanter naar Texel. Er was werk voor de basaltmaatschappij op het vliegveld. Maar alleen de mannen wier namen op een lijst stonden, werden toegelaten. Jan Zwan stond niet op de

lijst. „De namen werden afgeroepen. Maar sommige van die mannen waren niet komen opdagen, of kwamen later. Op een gegeven moment hoor ik: 'J. Zwaan' Die was er dus niet. Ik denk: Hee! Zal ik...? Maar ik wachtte nog even. En toen weer: 'J. Zwaan!' Toen heb ik mijn vinger maar opgestoken en even later was ik op weg naar Oudeschild. Ik was meteen verkocht. Dat Texesle landschap, schitterend.”

B L O K

Het hart van Jan Zwan klopt ook voor de kunst. Hij was innig bevriend met Texels misschien wel bekendste kunstenaar, de schilder Ad Blok van der Velden. „Blok zocht erkenning. Hij kon alles maken, maar hij was geen koopman. Hij verkocht te goedkoop. Dus heb ik zijn werk gepromoot en gesleten. Met resultaat. „Ik mocht het werk van die man gewoon graag. Ik heb zowat al zijn schilderijen in handen gehad. Blok verliet Texel vanwege de ruilverkaveling. Hij ging naar Italië. Na een jaar was hij dood. Hij werd in Amsterdam begraven, en persoonlijk heb ik ervoor gezorgd dat hij toen op Texel kwam te liggen. Nu liggen er tenminste bloemen op zijn graf.”

D E T I E T

„Als jongetje liep ik al achter de draaiorgels aan. Soms mocht ik draaien. Ik zei toen tegen de orgelman: 'Later wil ik hem kopen.' Die man keek me aan en zei: 'Dan moet je maar goed sparen, jongen.' Hij lacht nog hoofdschuddend als hij eraan terugdenkt: „Maar vijftwintig jaar later kocht ik dat orgel, het heette De Tiet. Want ik had m'n dubbeltjes gespaard. Overal vroeg ik: wie weet waar De Tiet is? Uiteindelijk vond ik hem; de poppen waren verdwenen en hij was overgeschilderd. En hoe ging dat? Ik bood maar één keer. En dat doe ik nog steeds. Ik zeg: 'Dit kan je ervoor krijgen, en geen cent meer.' Hij zegt: 'Wil je werkelijk geen cent meer geven?' Ik weer: 'Nee'. Hij: 'Dan hej-jum tóch gekocht.' Waarom heette dat orgel eigenlijk De Tiet? „Op dit orgel stond een afbeelding van een kapelmeester, geflankeerd door twee dames met een ferme buste. Het was de 'Tietenkast', vandaar: De Tiet. Ik heb zeven orgels

gehad. De Tiet was door Blok beschilderd. Op m'n vijfenzestigste, heb ik haar verkocht, als laatste. Het was een stukkie van m'n hart.”

De Tiet draait nu in Amerika.

S N E E U W K L O K J E S

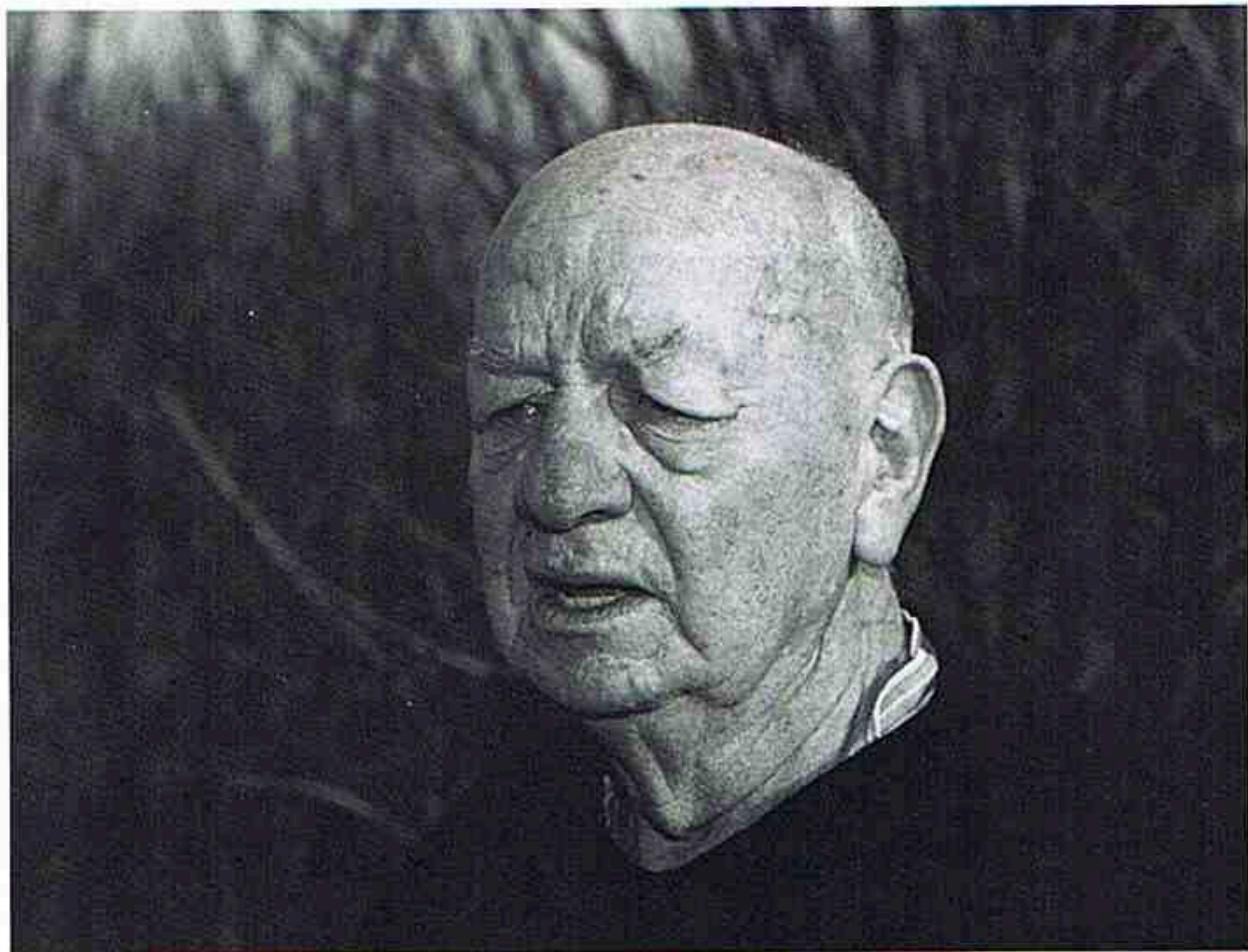
Dankzij Jan Zwan groeien er sneeuw-klokjes op Texel, vandaar zijn bijnaam 'Jan van de sneeuw-klokjes'. „We gingen altijd kamperen in Frankrijk. Zo rond 1965 vroeg een boer hier aan mij: 'Heb je weleens sneeuw-klokjes gezien daar in Frankrijk?' Dat had ik wel. Die bloeien daar in december. Die man wilde ze importeren. Dus op een goede dag reisden we af naar het gebied rond de Loire. We vonden een stuk land van een oude boerin waar ze groeiden. We zijn ze daar gaan kweken, er kwamen steeds meer mensen te werken, en later is die boer ze gaan importeren op Texel. Hij is er schatrijk mee geworden.” Jan verliest zich in hilarische herinneringen over taalproblemen en het drinken van wijn door een slang uit een vat. Hij blikt terug zonder wrok of weemoed, een man die zijn sporen heeft nagelaten, als een boer die voren in akkers trekt: zijn spoor bestaat uit sneeuw-klokjes.

S T R O P E N

Ook op andere, meer karakteristieke eilandhandel heeft Jan zijn visie: „Jutten is geen stelen. Jutten gaat er om, de politie om de tuin te leiden. Het is een soort spel, ja. Kijk: vroeger voeren de zeemensen uit, en sommigen bleven weg. De zee geeft en de zee neemt, dat is het. Er was ooit een dominee, ik meen dat het op Vlieland was, die, toen er weer eens een schip met slecht weer was uitgevaren, in zijn zondagse preek zei: 'Heer, als er iets gebeurt, ik hoop het niet, maar als er iets gebeurt, dan hoop ik dat het wrak op ons eiland aanspoelt.' Want reken maar dat de mensen het arm hadden toen.” En stropen? „Ik was van alle markten thuis. Volgens de wet moest een stroper op heterdaad betrapt worden. Stropers en opzichters zijn net als vonderij en jutters. Er was ene Boon in de Cocksdoorp die achtentwintig konijnen in een zak had. Nou was er daar een nieuwe agent, die hem meteen streng toesprak. Dus die Boon zegt: 'Ja, die heb ik langs de kant van

Jan Zwan: „Altijd was ik weer op zoek naar dat gevoel van het platteland.”

de weg gevonden. Ik wilde ze net naar de opzichter brengen. Maar hij nam ze lekker mee naar huis, en de twee beste hing-ie bij die agent om de deurknop. Nou, die man had niks gezien natuurlijk.”

FAMILIEVADER

Jan Zwan is een familievader. Hij had zeven kinderen, waarvan er inmiddels twee zijn overleden. „En toch ben ik rijk. Rijk aan geld, maar ook rijk aan gezondheid. En dat laatste is natuurlijk het belangrijkste. Geld zie ik als gereedschap. Ik heb altijd mijn brood kunnen verdienen, en nog iets erop ook. En ik heb het weer verloren ook. Maar geld heb je niet om het honderd jaar vast te houden. Ik ben koopman, geen slaaf. Natuurlijk merk je dat je ouder wordt, ja. Maar je moet bezig blijven. Ik ben begonnen met een huisje in de duinen. Later had ik zo'n dertig vakantiebungalows. Ik heb gevaren, ik heb die orgels gehad, ik heb lamshuiden verkocht...”

Wat hij nu doet? „Mijn kleindochter heeft een paardje, en daar zorg ik voor. Iedere dag geef ik het water en eten, en ruim de mest op. Zo blijf ik bezig. En ik heb nog een paar lamsvellen liggen. Ook niet voor het geld, maar om bezig te zijn.”

Jan loopt altijd op klompen, op Texel en op vakantie in Amerika.

„Ze vragen ze me wel eens: 'Hoe kan je daar nou op lopen, daar zit toch helemaal geen gevoel in?' En dan zeg ik: 'Geen gevoel? Moet ik jou eens op je tenen trappen?' We waren met vakantie in Amerika, ik liep op sandalen, en mijn vrouw zei: 'Wat loop je toch moeilijk Jan. Had je je klompen maar bij je.' Nou, toen heb ik die wooden shoes maar snel uitgekapt, want reken maar dat ik ze bij me had.”

TEXELSE AARDE

Texelgevoel is voor Jan Zwan een mentaliteitskwestie. „Toen het een tijdje geleden zo stormde en regende,

toen zaten wij hier natuurlijk allemaal binnen. Ik had 's avonds ook de luiken voor de ramen gedaan. Want dat huis van ons, dat staat zo midden op de ruimte. Om acht uur 's ochtends gaat de telefoon. Dat was de buurvrouw, die had gezien dat de luiken nog niet open waren. Ze vroeg: 'Is alles wel goed met jullie?' Dat is Texel, sociale controle, en mekaar helpen.”

Zijn kleindochter komt hem roepen voor het eten. Opeens praat hij zachter: „Ik heb een dochter en een zoon verloren. Zij begreep dat niet, dat iemand verbrand wordt tot as, en verstrooid. Toen heb ik meteen gezegd: Opa komt hier te liggen.” Hij wijst naar beneden, naar de Texelse aarde.

Joost Swanborn